

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

FESHEDİLSE NE OLUR? EDİLMEZSE NE OLUR?

Muharrem BALCI

26 Temmuz 2020

Neler Oluyor?

1 Haziran 2019'da Cumhurbaşkanı'nın Milli İrade Platformu'nu Haliç Kültür Merkezi'nde bir iftar programında ağırlaması sırasında Platform üyelerinin "İstanbul Sözleşmesi" aleyhine bireysel konuşmalar yaptığı, KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği) temsilcisinin eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye çıkması üzerine, temsilciyi konuşturmadıkları, sosyal medyada 2015'ten bu yana İstanbul Sözleşmesi aleyhine yazılanlar ve oluşan aleyhte havanın Cumhurbaşkanı'nı harekete geçirdiği, "İstanbul Sözleşmesi 'nas' değildir" dediği, 20 Şubat 2020'de Yüksek İstişare Kurulu'nda, "İstanbul Sözleşmesi'nin gözden geçirilmesi" tavsiyesinde bulunduğu bilinmektedir.

Akabinde durumdan vazife çıkarıcıların Sözleşme aleyhine muhtelif beyanlarına tanık olduk. Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın Cuma hutbesinde Sözleşme içinde geçen "toplumsal cinsiyet eşitliği", "cinsel yönelim" gibi kavramlara karşı çıkması ve Müslümanları uyarması, buna karşın bazı Baroların İstanbul Sözleşmesini dayanak olarak feminist ve eşcinsel aktivitelere sahip çıkmaları, gündeme bomba gibi düşmüştür. Ardından AK Parti adına Numan Kurtulmuş'un, "Sözleşmenin hangi usullerle gelmişse, aynı usullerle gönderilebileceği" açıklaması, Milli İrade Platformu içinde yer alan cemaat kuruluşlarının da harekete geçmesini sağlamıştır.

İlginçtir, bu kuruluşların büyük bir kısmı İstanbul Sözleşmesi lehine ve aleyhine bugüne kadar görüş açıklamayan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar durumdan vazife çıkararak Sözleşme aleyhine kampanyaya dönüşen açıklamaları birbirinin ardına yapmaktadır. Yine ilginçtir, bu açıklamalar sadece İstanbul Sözleşmesi aleyhine açıklamalardır. Açıklamalarda herhangi bir bilgi kısıntısı olmamakla birlikte, Sözleşmenin güvenceye aldığı "toplumsal cinsiyet eşitliği"ne dayalı "devlet politikası" hakkında da tek söz yoktur. Açıklamalar birbirinin kopyası sloganlardan ibarettir.

İstanbul Sözleşmesi, "kadına karşı şiddetin önlenmesi" maskesi altında dünya halklarına dayatılan uluslararası bölgesel son çerçeve metindir. Sözleşme öncesinde ve sonrasında kadın

hakları çerçevesinde şiddetin önlenmesi başlıklarıyla uzun bir süreç takip edilmiş, maalesef Türkiye'deki muhafazakâr kesim bu gelişmelerin dışında ilgisiz ve etkisiz kalmıştır. Tek istisnası olarak KADEM'i gösterebiliriz ki, o da Sözleşme'nin bazı rezervlerle birlikte savunucusu olarak ortada durmaktadır.

Öte yandan AK parti sözcüsünün beyanları sonrasında derin bir sessizlik hâkim oldu. Gündem, Ayasofya'nın müze olmaktan çıkarılıp camiye çevrilmesi ve ibadete açılmasına kilitlenmiş olup, İstanbul Sözleşmesi ve zulme dönüşen uygulamalar olarak bileşenleri gündem dışına çıkarılmıştır. Ancak, toplumun kahir ekseriyetinin yaşamını etkileyen aile sorunları, şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel tercih, yönelim, faşizan feminist ve eşcinsel aktivite baskıları, gündemi mutlaka işgal etmeye devam edecektir. Gündeme ilişkin çözüm arayışları da devam edecektir. Nitekim duyularımıza göre bazı geniş çevrelerce hükümete yardımcı olmak anlamında İstanbul Sözleşmesi ile ilgili istişare toplantıları yapılmaktadır.

Ayasofya'nın ibadete açılması çok önemlidir, fakat toplumsal hayatı derinden etkileyen, toplumun geleceğini karartan İstanbul Sözleşmesi ve bileşenleri, birkaç Ayasofya edecek kadar öneme haizdir. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi ve yukarıda saydığımız, zulüm oluşturan bileşenleri önümüzdeki belki on yılları bile etkileyecek önemi haizdir. O halde gündeme sıkışıp kalmadan böylesi hayati bir konuyu etraflıca inceleyip kamuoyuna kitap halinde sunmamızla birlikte, tam olarak anlatamadığımız veya anlaşılması istenmeyen hususları da ele almak zarureti vardır. Bu zaruret, makalenin başlığından da anlaşılacağı gibi, önümüzdeki günlerde sakız gibi çiğnenecek olan “İstanbul Sözleşmesinin feshinin getirisi – götürüsü” olarak isimlendirilebilir.

Bu makalede öncelikle, kadına karşı şiddetin önlenmesi kapsamında uluslararası ve Türkiye özelinde çalışmalara kısaca göz atacağız. Sonrasında da, -tartışma, İstanbul Sözleşmesi üzerine yürüdüğünden- İstanbul Sözleşmesinin geçmiş ve hâlihazır (CEDAW, AİHS ve EK Protokoller ile iç hukuktaki yasal düzenlemeler) bileşenleriyle ilgisini kurarak, Sözleşmenin feshinin ne getirip götüreceği üzerinde görüşlerimizi ortaya koyacağız. Ancak tüm bu gelişmelerde asıl sorunun kadın hakları, eşitlik, kadına karşı şiddet olmadığını, aksine bunları öne çıkararak toplumsal cinsiyet, cinsel tercih/yönelim, cinsiyetsizleştirme, farklı aile formları, aile yerine ev kavramsallaştırması olduğunu yinelemiş olalım. Dolayısıyla çalışmalarımızda kavramsal çözümlene ve süreç ön planda olup, her türlü Sözleşme, Bildiri ve aktiviteyi bu çerçevede değerlendireceğiz. Yukarıda saydığımız asıl sorunlardan başat olanı “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet eşitliği”dir. Dolayısıyla kadın hakları ve kadına şiddet maskesi

altındaki toplumsal cinsiyet eşitliği kavram ve olgusunun kadın hakları mücadelesi içinde oluşturulduğunu gözden kaçırmadan, tarihi süreci de aktarmak zorunluluğu vardır. Tarihi süreci olgularıyla anlatmak kadar, belgeler (konferanslar, sözleşmeler, yasalar) üzerinden de aktarmak zorunluluğu, bizi en genelde CEDAW ve İstanbul Sözleşmesiyle buluşturmuştur.

Uluslararası Süreç

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin ne olduğunu anlatabilmek için öncelikle kadın hakları konusunda uluslararası sözleşmelerin tarihine özet olarak bakmak gerekiyor.¹

1952 yılında “Kadınların Siyasi Hakları Sözleşmesi”, 1957 yılında “Evli Kadınların Vatandaşlığı Sözleşmesi” ve 1962 yılında “Evliliklerin Kayıt Altına Alınması Konusundaki Sözleşme” BM Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

1975 yılında Mexico City’de Birinci Dünya Kadın Konferansı’nda, 1975-1985 yılları arası BM Genel Kurulunca “Kadın On Yılı” olarak ilân edilmiştir.

1980 yılında Kopenhag’da İkinci Dünya Kadın Konferansı’nda kadınların durumunun iyileştirilmesi için alınacak önlemleri belirleyen “Hareket Planı” (Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi İlke Kararı) kabul edilmiştir.

1979 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) Genel Kurul’da kabul edilmiş ve 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır.

15-26 Temmuz 1985 tarihlerinde Nairobi’de Kadın İçin Eşitlik, Kalkınma ve Barış konularında Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı’nın Başarılarının Gözden Geçirilmesi ve Değerlendirilmesi konusunda Üçüncü Dünya Konferansı gerçekleştirilmiş, Konferansta “Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri” kabul edilmiştir.

1993 yılında BM İnsan Hakları Konferansında kadın haklarının, evrensel insan haklarının ayrılamaz, bölünemez, devredilemez bir parçası olduğu resmen kabul edilmiştir.

1993’te BM öncülüğünde Viyana’da toplanan Dünya İnsan Hakları Konferansında Viyana İnsan Hakları Sözleşmesi kabul edilmiş olup kadınlara yönelik şiddetin acil ve derhal ele alınması gereken bir insan hakları ihlâli olduğu ilân edilmiştir.

---

¹ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesinin tarihi gelişimi ve Türkiye bakımından süreci takip etmek için Bkz: ÇAKMAKÇI & SARIOĞLU Hukuk Bürosu, *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, <http://www.sagioglu.av.tr/ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanun-cn803.html>

Yine 1993'te BM Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.

1994 yılında BM İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde oluşturulan Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörlüğü ile şikâyete konu olan ülkenin herhangi bir sözleşmeye taraf olması ya da şikâyet konusu ile ilgili iç hukuku tüketmiş olma gereği aranmaksızın, BM üyesi tüm ülkelerde yaşanmakta olan bir soruna acil müdahalede bulunma olanağı sağlanmıştır.

4-15 Eylül 1995 tarihlerinde Pekin'de bir 'taahhütler konferansı' olarak planlanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. 189 ülke temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen Konferansın sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli iki belge kabul edilmiştir. Türkiye, iki belgeyi de hiçbir çekince koymadan kabul etmiştir. Pekin Deklarasyonu, hükümetleri kadının güçlenmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformunun hayata geçirilmesini öngörmektedir. Bu platform, cinsiyet eşitliğinin sağlanması için hükümetlerin önlem alması gereken 12 alan tespit etti ve aralarında yetki ve karar verme ile kurumsal mekanizmaların da olduğu bu alanlarda hükümetlere eylem planı geliştirmeleri çağrısı yapıldı.

1998 yılında BM Genel Kurulu, 52/86 Sayılı "Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaleti Alanında Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması İçin Önlemler" başlıklı ilke kararı aldı.

5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında New York'ta "Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" konulu BM Genel Kurul Özel Oturumuna Türkiye, Kadın, Aile ve Sosyal Hizmetlerden Sorumlu Devlet Bakanı Hasan Gemici'nin başkanlığında, parlamenterler, bürokratlar, akademisyenler, gönüllü kadın kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan 23 kişilik bir resmi heyetle katılmıştır.² Birleşmiş Milletler Bin Yıl Zirvesi diye adlandırılan bu oturumda "Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadının güçlenmesi" yer aldı. Bu alanda gelişimin ölçülmesi için üç kriter belirlendi: İlk, orta ve yüksek öğretimde kız çocukların erkeklere oranı, tarım dışı ücretli işlerde çalışan kadınların oranı ve mecliste kadın üye oranı. Artık Toplumsal cinsiyet eşitliği, BM tarafından da bir insan hakkı olarak nitelendiriliyor.³

---

² ÇAKMAKÇI & SARIOĞLU, a.g.m.

³ *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir?* <http://www.medyayazar.com/kadin/toplumsal-cinsiyet-esitligi-nedir-h2227.html>

Türkiye’de Süreç⁴

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) 1985 yılında imzalayıp 1986’da onaylayan Türkiye, 2000'lerin başından itibaren cinsiyet eşitliğinin sağlanması, uluslararası taahhüt ve normlara uymak konusunda bir dizi adım attı. Türkiye o dönemde CEDAW'ın, Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) "aile hukuku" bölümüyle çelişen bazı maddelerine çekince koydu. 1999 yılında ise TMK'da yapılması düşünülen değişiklikler sebebiyle bu çekinceler kaldırdı. 8 Eylül 2000'de imzalanan CEDAW Ek İhtiyari Protokol'ü 30 Temmuz 2002'de onaylandı. Böylelikle Türkiye CEDAW'a tam uyum sağlamayı taahhüt etmiş oldu.

CEDAW’ın Türkiye’ye tesirleri başta Anayasa olmak üzere Türk Medeni Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, Türk Ceza Kanunu, İcra İflas Kanunu gibi metinlerle sosyal dokumuzun kılcallarına kadar yayıldı.⁵ Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu baştan aşağı yeniden yazıldı.

İlk iş olarak 1988’de eski Türk Kanunu Medenisi’ndeki ‘boşanmış kişi yoksul kalacaksa bir yıl süreyle nafaka talep edebilir’ hükmü ‘süresiz yoksulluk nafakası talep edebilir’ şeklinde değiştirildi.⁶ Yine CEDAW’dan sonra TCK’da yeni cinsel suç tipleri ihdas edildi. 15 yaşını doldurmamış çocukla rızası olsa bile cinsel birleşme gerçekleştiren kişi, failin, ‘hürriyeti tahdit suçu’nu da işlemiş olduğu kabul edilerek" kızın babası ile birlikte 8 – 15 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılması getirildi. (TCK. 103/2) Böylece, “genç evlilik mağdurları” olarak adlandırılan güncel bir sorunumuz da oldu.

1998’de yapılan düzenleme ile gelir vergisinde aile reisinin beyanname vermesi uygulaması kaldırıldı. Kadınlar kocalarından ayrı olarak beyanname verme hakkına sahip oldular.

1998 yılında 4320 sayılı Ailenin Korunmasına İlişkin Kanun kabul edilip uygulanmaya başlandı. 4320 sayılı Kanun CEDAW’daki yükümlülükler esas alınarak hazırlanmış olduğu halde, feminist kesimi tatmin etmemiş, kanunun ismindeki “aile” kavramına tepkisellikle “aileyi koruma değil, şiddete karşı koruma” ismiyle anmak istemişlerdir.⁷ Türkiye siyaset ve bürokrasisinin aile hassasiyeti bundan sonraki Ulusal ve uluslararası belgelerde de kendini gösterecek, bu metinlerde (İstanbul Sözleşmesi) gayrimeşru birliktelikleri ifade etmek için

---

⁴ ÇAKMAKÇI & SARIOĞLU, a.g.m.

⁵ Lütfi BERGEN, Söyleşi, *‘İstanbul Sözleşmesi’nde itiraz edilen konular CEDAW ile uygulanıyor’* <https://ilkha.com/guncel/istanbul-sozlesmesinde-itiraz-edilen-konular-cedaw-ile-uygulaniyor-106544>

⁶ Lütfi BERGEN. a.g.s.

⁷ *Aileyi Korumak Değil, Şiddete Karşı Korunma*, <https://m.bianet.org/bianet/medya/74818-4320-sayili-ailenin-korunmasina-dair-kanun>

kullanılan “ev” yerine meşru birlikteliklerin yuvası olan “aile”yi tercih edecektir. Tabii ki tüm bu duyarlılıklarla, başka kültürlerden devşirilen ve o medeniyetlerin ruhunu taşıyan kavramlarla yükümlülük yüklenen Türkiye açısından aile korunmuş olmayacaktı. Gelenen aşamada İstanbul Sözleşmesi karşılığında gündem oluşturan imzacı iradenin beyanlarından da bu net olarak anlaşılmaktadır.

1990 yılında Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde kadın politikaları geliştirmek amacıyla ulusal mekanizma olarak yasal dayanaktan yoksun bir kurum olarak Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kuruldu.⁸ Üniversiteler bünyesinde Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri (KASAUM) ve yüksek lisans eğitimi verilen Ana Bilim Dalları kuruldu. Kadın Sığınma Evleri açıldı.

1 Ocak 2003'te Aile Mahkemeleri kuruldu. Aile mahkemeleri, Aile hukuku ile ilgili dava ve işlere bakması yanında, aile içi şiddetten korunmaya ilişkin 4320 sayılı Kanun'dan doğan davalara da bakmakla görevli kılındı.

2005 - Yeni Türk Ceza Kanunu ile kadınlara karşı ayrımcılık içeren maddeler kaldırıldı. 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kadının cinselliğine karşı işlenen suçlar “Kişilere Karşı İşlenen Suçlar” başlığı altında düzenlendi. Yeni TCK'da: “töre saikiyle” kasten öldürmeye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası” verilmesi; “iş yerinde cinsel tacize üç yıla kadar hapis cezası verilmesi”; “evlilik içi tecavüzün, tecavüze uğrayanın şikâyetine bağlı olarak suç sayılması”; “kadının tecavüz edenle evlendirilmesi halinde tecavüz edenin suçunun ertelenmesine ilişkin hükümler TCK'dan çıkarıldı.

2004 yılında yapılan değişiklikle Anayasa'nın 10'uncu maddesine, "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ifadesi eklenerek, cinsiyet eşitliğine anayasal güvence getirildi.

Aynı fıkraya 2010 yılında da "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" cümlesi eklendi.

2004 yılındaki değişiklikle aynı zamanda CEDAW'a ulusal hukuka karşı üstünlük verildi. Yine 2004 yılında 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) yapılan

---

⁸ Kadının statüsünün güçlendirilmesi ve kadının insan haklarının korunması konusunda ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan ve 1994 yılından 2004 yılı Kasım ayına kadar yasal dayanaktan yoksun olarak çalışmalarını sürdüren Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 5251 sayılı Teşkilat Yasası yürürlüğe girinceye kadar geçen 10 yıllık süreç zarfında hukuksal boşluk ve belirsizliğe rağmen faaliyetlerini sürdürmüştür.

http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/vjzSS+Kadinin_Statusu_Genel_Mudurlugu_2008_PP.pdf

değişikliklerle; ırz, namus, ahlâk, ayıp, edebe aykırı davranış gibi "erkek egemen" olarak vasıflandırılan söylemler TCK'dan çıkarıldı. Bakire, bakire olmayan ayrımı, kadın-kız ayrımı kaldırıldı. Hem yeni TMK'daki, hem de yeni TCK'daki değişikliklerde Türkiye'deki feminist ve LGBT derneklerin öncü bir rolü olmuştu. Türkiye'deki feminist aktivizmi konu alan ve Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan "Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivistler: Bir Lobcilik Hikâyesi" makalesinde Hande Eslen Ziya, 2005 yılında yürürlüğe giren yeni TCK'ya feminist hareketin 30 madde soktuğunu belirtmektedir.⁹

4 Temmuz 2006 yılında, 26218 sayılı "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" başlıklı Başbakanlık Genelgesi Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Genelge "toplumsal cinsiyet eşitliğini" merkeze alarak hazırlanmıştı.¹⁰

2007 yılında 3 yıl sürecek (2007-2010) Kadına Şiddet Ulusal Eylem Planı hazırlanıp uygulamaya konuldu.

2008'de 5 yıl sürecek olacak "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı" hazırlanıp uygulandı.

2009 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) kuruldu¹¹ ve 2012 yılında da 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edildi.¹²

7 Nisan 2011'de, uluslararası hukukta, kadına yönelik şiddeti önlemede Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 30 Nisan 2002 tarihli "Kadınların Şiddete Karşı Korunması"na İlişkin Tavsiye Kararı genişletilerek ve güncelleştirilerek bir sözleşme halini aldı ve İstanbul'da Mayıs 2011'de imzaya açıldı. Türkiye, "Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi (İstanbul) Sözleşmesi"ni çekincesiz olarak imzaladı.¹³ Sözleşme 14 Mart 2012'de TBMM'de onaylanmış olup 1 Ağustos 2014'te

---

⁹ Mücahit GÜLTEKİN, "İstanbul Sözleşmesinden İnsanı ve Aileyi Korumak" (Muharrem BALCI, Pınar Yay.. 2020) kitabında TAKDİM yazısından.

¹⁰ Mücahit GÜLTEKİN, a.g.m.

¹¹ İstanbul Sözleşmesi üzerine yapılan tartışmalara ve Numan Kurtulmuş'un açıklamalarına karşı "9 yılda ne değişti?" "Bu kadar suç ve suçlunun olduğu bir yerde her şeyin suçlusu bir sözleşmemiş gibi algılamak ve algılatmak hangi oyunun/algının ürünü" eleştirilerini getiren AK Parti Milletvekili Canan Kalsın KEFEK Başkanlığından alınarak Avrupa Birliği Uyum Komisyonu üyeliğine atandı. <https://kazete.com.tr/haber/istanbul-sozlesmesini-savunan-kefek-baskani-gorevden-alindi-64055>

¹² Aydeniz Alisbah TUSKAN, "Uluslararası Belgelerde Kadının İnsan Hakları ve Türk Hukukuna Yansımaları", <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/khum/Sunum2.pdf>

¹³ "1. Bu sözleşmeyi ilk onaylayan Meclis maalesef 2012 yılında TBMM olmuştur.

yürürlüğe girmiştir. İstanbul Sözleşmesi, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik “ev içi” şiddeti önlemeyi amaçlayan ilk Avrupa sözleşmesi olma özelliği taşıyor.

İlginçtir, İstanbul Sözleşmesinin imzalandığı 2011 yılında kadın cinayetlerinin sonraki yıllara göre en az olduğu bir yıl. Kadın Cinayetlerini Durduracağız adlı sosyal medya hesabından yapılan paylaşımda bu net olarak görülüyor.¹⁴ 2012 yılında cinayetler iki katına çıkmış. Sonrasında da azalmamış aksine artmış. Avrupa’da da benzer bir seyir var. İstanbul Sözleşmesinin güvenceye aldığı toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını bizden 15 yıl önce uygulamaya başlayan İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka’da kadına şiddet azalmamış, aksine artmıştır.¹⁵

2009 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) kuruldu ve 2012 yılında da 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edildi.¹⁶

2. Bu sözleşme imzalanırken ne kamuoyunda ne Mecliste hiç tartışılmamıştır. Bu sözleşme Hırvatistan’da Meclise sunulduğunda yer yerinden oynadı. Hıristiyanlar bu sözleşmeye kadını koruma maskesi altında cinsiyet ideolojisi dayattığı ve geleneksel aile değerlerini alt üst ettiği gerekçesiyle karşı çıktılar. Yoğun tartışmalar yaşandı.
3. Dünya sistemi neyi nerede yapacağını da hesap ediyor. Bu sözleşme İstanbul Sözleşmesi olursa, yani İslam dünyasının önemli merkezlerinde yapılırsa bu dünyanın muhalefeti hesaba katılmış olmalı”. Mahmut KOCA, Prof. Dr. (Hukukçular Derneği Mesaj Grubunda yaptığı açıklama)

¹⁴ Mücahit GÜLTEKİN, Kadına yönelik şiddet kimin umurunda! 24 Temmuz 2020,

<https://www.milligazete.com.tr/makale/5044158/mucahit-gultekin/kadina-yonelik-siddet-kimin-umurunda>

¹⁵ Mücahit GÜLTEKİN – Meryem ŞAHİN, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın Ve Aile (İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç, Türkiye)*, Sekam Yay. İstanbul: 2014.

<http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/tce/282.pdf>

¹⁶ Aydeniz Alisbah TUSKAN, a.g.m.

2012-2015 ve 2016-2020 yılları arasında ikinci ve üçüncü kez Kadına Şiddet Ulusal Eylem Planları hazırlanıp uygulandı.

2014-2018 yılları arasında ikinci kez Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı hazırlandı.

2018 yılında ise 2023'e kadar devam edecek olan üçüncü Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı ile ise hali hazırda devam etmektedir.

2015 yılında işlenen Özgecan Aslan cinayeti sonrasında Üniversitelere Türkiye'nin imzacı taraf olduğu uluslararası sözleşmeler kapsamında Yükseköğretim Kurulunun 28.05.2015 tarihli Genel Kurul kararına dayanılarak Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Komisyonu'nun hazırladığı 8 Mart 2016 tarihli Tutum Belgesi, Yükseköğretim Kurulunun tüm bileşenlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve adaletine duyarlı olarak hareket edileceğini taahhüt ediyordu.¹⁷ Tutum Belgesi, yükseköğretim kurumlarınca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için yapılması gerekenleri dört ana başlıkta topluyordu:

- Yükseköğretim Kurumları eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği dersine nasıl yer verebilir?
- Yükseköğretim kurumları kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin genel kabul görmesi için neler yapılabilir?
- Yükseköğretim kurumlarının yöneticilerine, idari ve akademik personeline ve öğrencilerine toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı kazandırmak için neler yapılabilir?
- Yükseköğretim kurumları cinsel taciz ve cinsel saldırıya karşı neler yapabilir?

Tutum Belgesinde, “Yükseköğretim Kurumlarında kadına yönelik şiddet ve tacize karşı neler yapılabileceği (Afişler, seminerler, konferanslar, el kitapları) ve üniversite yerleşkelerinde güvenli bir ortamın nasıl hazırlanabileceğine (ulaşımın kontrolü, gece aydınlatmaları, yerleşke içinde kız yurtlarının artırılması, güvenlik ve servis personellerine bu konuda eğitim verilmesi gibi) ilişkin hususlar ile bu bağlamda zorunlu veya seçmeli bir dersin konulması” hususu da yer alıyordu.¹⁸ Aradan geçen 4 yılda bazı şeyler değişmiş olacak ki, YÖK Başkanı Saraç 2019'da, Tutum Belgesi'nde geçen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

---

¹⁷ YÖK'ten “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi*”, <https://www.sondakika.com/haber/haber-yok-ten-toplumsal-cinsiyet-esitligi-tutum-belgesi-8236976/>

¹⁸ YÖK'ten “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi*”

kavramının belgeden çıkarılacağını, yerine güncelleme yapılarak, Toplumsal Cinsiyet Adaleti kavramının getirileceğini müjdeliyordu(!)¹⁹

Kök Kazıyarak Birbirini Tamamlayan İki Sözleşme:

Makalemizin başlığı, “İstanbul Sözleşmesi Fesholsa Ne Olur, Olmazsa Ne Olur?” Başlıktan da anlaşılacağı üzere İstanbul Sözleşmesinin feshinden önce önemle ve acilen yapılması gereken işlemler, faaliyetler olmalı. Belki o zaman Sözleşmenin feshine bile gerek kalmayacak. Fesih konusu devletin yetki ve yükümlülüğündedir. Türkiye, genelde Batı dünyasında BM nezdinde, özelde de bölgesel olarak

AB’nin ve AİHS’in bileşenleri, Sözleşmeleri ve EK Protokolleri ile muhatap ve yükümlü. Sivil toplum olarak bu konuda görüşlerimiz ve aktivitelerimizin merkezinde İstanbul Sözleşmesi ile öncesi / sonrası bileşenleri yer almaktadır. O halde öncesi olarak, CEDAW (Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) ile İstanbul Sözleşmesinin ortak veya birbirini tamamlayan yönleri var mıdır? Soruyu böyle sordüğümüzde yukarıda verdiğimiz tarihi sürecin anlamı daha bir önem kazanmaktadır. CEDAW’ın 5. Maddesi, İstanbul Sözleşmesinin 12. Maddesi ile; CEDAW’ın 10. Maddesi de (aşağıda Eğitim kısmında işleyeceğimiz gibi) İstanbul Sözleşmesinin 14. Maddesi ile ilişkili ve yönlendiricidir.

CEDAW Madde 5/a maddesine göre taraf devletler;

*“İki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer tüm uygulamaların **“kökünün kazınması/ortadan kaldırılması”**nı sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek,”*

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ Madde 12/1;

*Taraflar, kadın ve erkek için kalıp rollere dayanan önyargıları, örf ve âdetleri, gelenekleri ve tüm diğer uygulamaların **“kökünü kazımak/ortadan kaldırmak”***

---

¹⁹ “Projenin, toplumsal değerlerimiz ve kabullerimizle mütenasip olmadığı ve toplumca kabul görmediği hususunun göz önünde bulundurulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu istikamette Tutum Belgesinde de gerekli değişikliklerin yapılmasına yönelik olmak üzere bir müddetten beri YÖK bünyesinde çalışma yürütülmekte idi. Bugün itibarıyla Tutum Belgesi’nde, ‘Toplumsal cinsiyet eşitliği’ kavramı çıkarılarak güncelleme yapılmasına ilişkin çalışmalar son aşamasına gelmiş olup yakında üniversitelerimize duyurulacaktır.”, YÖK Başkanı: “Toplumsal cinsiyet’ kavramı toplumsal değerlerimize uygun değil.”
<https://www.gazeteyolculuk.net/yok-baskani-toplumsal-cinsiyet-kavrami-toplumsal-degerlerimize-uygun-degil>

amacıyla kadın ve erkeklere ilişkin toplumsal ve kültürel davranış modellerinde değişim sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Madde.12/5; Taraflar; kültür, gelenek, görenek, din ya da “sözde namusun” işbu sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemi için gerekçe oluşturulmasını sağlar”.

CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi, düzenlenişi ve uygulamaya girişleri bakımından birbirini tamamlayan bir bütünlük arz etmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin sözleşmelere konu olduğu süreç, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi sürecidir. Süreçteki tüm gelişmeler birbirinin ardı sıra bir planın uygulanması olarak birbirini tamamlamaktadır.

İki Sözleşme de, *kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyarguların, örf ve âdetlerin, geleneksel ve diğer tüm uygulamaların kökünün kazınması/ortadan kaldırılmasını*, birbirini tamamlayan amaç olarak belirlemiştir. Süreç, insani değerlerin kökünün kazınmasıyla, cinsel tercih/yönelim özgürlüğü güvencesine bağlanmıştır.

CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi, nelerin kökünü kazıyacak?

İstanbul Sözleşmesi Madde 12/5’te

“Taraflar kültür, örf ve adet, gelenek, din veya “sözde namus”un işbu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemi için mazeret oluşturulmasını sağlar”

denilmektedir. Burada şiddeti geniş almak gerekiyor. Bir aile üyesinin, diğer bir aile üyesine dini veya kültürel değerler üzerinden herhangi bir müdahalesi ve/veya uyarısı, şiddet olarak kodlanması için yeterli olabilecektir. 6284 sayılı Kanunda şiddet türlerinden dördü (*fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü, ekonomik*) sayılırken, İstanbul Sözleşmesinde bunlara ilaveten, *toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadına yönelik şiddet, ev içi şiddet* gibi zorlama şiddet türleri de sırf kadına ve LGBT+’lara yönelik pozitif ayrımcılık yapmak gayesiyle düzenlenmiştir.

İstanbul Sözleşmesinde şiddet ilk planda gibi gösterilse de, esasen ikinci planda kalmaktadır. İlk planda yer alan, cinsel tercih/yönelim/lerin güvenceye alınmasıdır. Bu bir niyet okumak da değildir. İstanbul Sözleşmesinde hiçbir maddede açıkça LGBT’lerden ve onların şiddete karşı korunmasından söz edilmediği doğrudur. Ancak Sözleşmenin genelinde, taraf devletlerce sözleşmede öngörülen korumanın (toplumsal cinsiyet, cinsel tercih/yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği dâhil) hiçbir ayrıma yer vermeksizin tüm gruplara sağlanması

gerektiği vurgulandığından, ev içi şiddet ve diğer şiddet mağduru LGBT'lerin de Sözleşme kapsamında korunduğu anlaşılmaktadır. Burada sorun, eşcinsellerin de şiddete karşı korunması değil, yukarıda da izah ettiğimiz gibi, partner ilişkilerinin ve eşcinsel aktivitelerin güvenceye alınması ve teşvik edilmesidir. Nitekim Diyanet İşleri Başkanının eşcinsel hareketin aktivitelerine karşı Müslümanları bir Cuma hutbesinde uyarması üzerine bazı Baroların itiraz açıklamalarında dayanak olarak İstanbul Sözleşmesini göstermişlerdir.

Ayrıca bu 12/5. madde ve 42. maddede namus ifadesi “sözde” vurgusuyla verilmekte, bu şekilde hem kadın, hem de erkek için bağlayıcılığı bulunan namus kavramı tahfif edilmektedir.

Madde 42. Sözde “Namus” Adına İşlenen Suçlar Dâhil Suçlar İçin Kabul Edilemez Gerekçeler: (Maddenin başlığı böyle)

“Taraflar, işbu Sözleşme kapsamında yer alan herhangi bir şiddet eyleminin gerçekleşmesini müteakiben başlatılan cezai işlemlerde kültür, gelenek, din, görenek veya sözde “namus”un bu eylemlerin gerekçesi olarak görülmemesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alır. Bu özellikle mağdurun kültürel, dini, sosyal veya geleneksel olarak kabul gören uygun davranış normlarını veya törelerini ihlal ettiği iddialarını da içerir.”

Gerek CEDAW’da gerekse İstanbul Sözleşmesinde, sözde namus ile birlikte nelerin kökünün kazınacağına dair çok açık hükümler var. Yukarıda CEDAW’ın 5/a maddesi ile İstanbul Sözleşmesinin 12/1 ve 12/5 maddelerinde ortak bir dil ve birbirini tamamlayan hükümlerle kökü kazınacak olanlar, **“kadın ve erkek için kalıp rollere dayanan önyargılar, örf ve âdetler, gelenekleri, namus anlayışları ve tüm diğer (ucu açık) uygulamalar”**dır. Görüldüğü gibi iki metinde de ifadeler ve hükümler ortak ve birbirini tamamlamakta, kuvvetlendirmektedir.

CEDAW m. 5/a’da, *“İki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargılar, geleneksel ve diğer bütün uygulamalar”*dan bahsediliyor. Toplumsal cinsiyet savunucuları bu maddede hiçbir sakınca olmadığını, cinsler arasında eşitlik önerdiğini iddia ediyorlar, fakat cümle yapısına de dikkat etmiyorlar. İlk cümlecikte kadınların daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesine, ikinci cümlecikte ise kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı ön yargılara, törelere, geleneklere ve diğer uygulamalara atıf var. İki cümlecik arasında **“ve” bağlacı** var. Kökü kazınacak olan, kadının daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesi ile birlikte toplumsal olarak klişeleşmiş roller ön yargılar, töreler, gelenekler ve diğer uygulamalardır. Bu uluslararası iki

belgenin birbirini tamamladığı düşünülduğünde, iki sözleşme hükümlerinin de toplumsal yapımıza ne derece uygun olduğunun tartışılması gayet doğal kabul edilmelidir. İşte İstanbul Sözleşmesinin tartışmaya açılmasının altında yatan nedenlerden biri bu.

Dünya üzerinde insanlığın yaradılışından bu yana, toplumların, dinleri, örfleri, âdetleri, gelenekleri var olagelmıştır. Toplumlar bu değerleriyle toplum olma vasfını kazanmışlar ve bu değerler sayesinde birlikte yaşamaya devam edebilmişlerdir. Şimdi baskın/galip bir kültür gelip, bu toplumların tüm değerlerini değiştirmelerini, aksi halde insanlık âleminden dışlanacaklarını emretmektedir. İçimizden bazıları da, kültüre, “bizim veya başkalarının” yaftasını yapıştırmamak gerektiğini, feminizmin de bizim kültürümüz olduğunu²⁰ iddia etmektedir. İşte bu “kabul”, İstanbul Sözleşmesini ve benzer ifsad edici kültür ürünlerini toptan olmasa bile bazı kavram ve yönlendirmelerini reddetmemizi gerektiriyor.

Elbette şiddet unsuru sağlıklı toplumların üremesine ve toplumların ifsadına sebeptir. Ancak aynı şekilde toplumların evrensel değerleri de o toplumlar için sağlık nedenidir. Özellikle de “namus” olgusunu böyle düşünmek gerekir. Namus olgusu bir önyargı değil, bir örf de değil, aksine bir inanç değeridir, özellikle Müslüman toplumlar için. Böyle bir değere sahip olmayan seküler Batı, kendi sağlıklı değerlerini boca edebileceği topluluklar üzerinde uluslararası belgelerle tahakküm kurmak istiyor.

Yukarıda CEDAW’ın 5/a maddesinin birinci cümleciğindeki aşağılık - üstünlük fikri evrensel kurallara aykırılık teşkil eder, buna kimsenin itirazı yok. İlahi dinler ile beşeri sistemler bu konuda hemfikirdir. İkinci cümlecik ise tartışmalıdır. Hukukta “**diğer bütün uygulamalardan**” söz ediliyor. Böyle ucu açık hüküm hukukun kriteri olamaz. Böylesine ucu açık bir kriter, yine ucu açık ve net tarifleri yapılmayan, takdir ve uygulamasının mahkemelere bırakıldığı şiddet türleri ile birlikte değerlendirildiğinde, telafisi imkânsız sonuçlara ulaşılmaktadır. Nitekim şiddetin artışında bu uygulamaların olduğu düşüncesi çok da yanlış değildir. Özellikle de namus kriteri bakımından kesinlikle bu değerlendirilmelidir.

Böylece bu iki Sözleşme, sadece LGBT’yi değil, tüm cinsel yönelimleri/sapıklıkları, LGBT ve artılarını (pedofili, zoofili, nekrofil, ensest ve daha ötesini) da güvenceye kavuşturan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesine güvence veriyor. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği bu sebeple, sadece feministler ve eşcinseller tarafından değil, pedofili, zoofili,

---

²⁰ Zeynep DİREK, *Feminist Hareket de Bizim Kültürümüz*, Söyleşi Filiz ALTINTAŞ.
<https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/206177-prof-dr-zeynep-direk-feminist-hareket-de-bizim-kulturumuz>

nekrofil, ensest sapıkları tarafından da savunulmaktadır. O halde “*cinsel yönelim*” ibaresinin LGBT’leri, bunların ekleri olarak belirtilen +’ları, yani Pedofili (çocuklarla seks), Zoofili (hayvanlarla seks), Nekrofil(ölülerle seks), Ensest(aile içi)²¹, porno veya seks bağımlısı gibi farklı “eğilimleri” kapsıyor diyebiliyoruz.

Evrensellik – Küresellik İddiasına Karşı Kültürel Rölativizmin Uyarıları

Yukarıdaki bölümde CEDAW’ın ve İstanbul Sözleşmesinin, “toplumsal olarak klişeleşmiş roller, ön yargılar, töreler, gelenekler ve diğer uygulamaların kökünün kazınması”ndan bahsettik. Bu Sözleşmeler ve benzeri resepsiyonist kabuller ve uygulamalar konusunda, Batı’nın “evrensellik” ve “küresellik” iddialarına karşı yine kendi içinde “kültürel rölativizm” itirazlarına nedense pek değinilmiyor.

Batı genel itibariyle evrensellik iddiasındadır. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, “evrenselliğin mutlaklığı” anlayışıyla hazırlanmıştır. Amerikan Antropoloji Derneği’nin 1947’de insan hakları bağlamında kültürler arasındaki farklılıkların gözetilmesi ve hoş görülmesi gerektiğine ilişkin rölativist bir perspektifle kaleme alıp BM’ye sunduğu “beyan”, bazı ülkelerce benimsenmiş, fakat Evrensel Bildiri’ye tam olarak yansımamıştır.²² Ancak o günden bu yana Batı’da tartışma devam etmektedir. Özellikle de İkincil ve Üçüncül kuşak hakların Bildirgelerde düzenlenmesinde kültürel rölativizm dikkate alınmış, baskın evrenselliğe karşı üçüncü dünya ülkelerinin ve sömürülen halk kitlelerinin talepleri Bildirgelere yansımıştır.²³

Evrensellik, kültürel farklılıkları ve bu farklılıkların yarattığı öznel tecrübeleri görmemezlikden gelerek bütün insanlığı kapsamına alacak tasarımların mümkün olduğunu iddia ederken; rölativizm, tüm değerler ve pratiklerin kültüre göre şekillendiğini ileri sürer, bu nedenle de hiçbir evrensel değer var oluşunu kabul etmez.²⁴

İnsan Hakları belgeleri, Sözleşmeler genellikle evrensellik anlayışıyla hazırlanmaktadır. CEDAW ve İstanbul Sözleşmesindeki tanımlar, korunmaya çalışılan kazanımlar ve hükümleri

---

²¹ “Eşcinsel evlilik neden yasak bilmiyorum ama benim amcamla aşk yaşamam yargılanıyor. Sadece Tanrı yargılayabilir.” Tartışmanın büyümesi ve medyaya taşınması gelecek yıllarda ABD mahkemelerini ensest ilişkiler konusunda bir karar almaya itebilir. *ABD’de bu sefer de ensest evlilik tartışması başladı.* <http://www.radikal.com.tr/radikalist/abdde-bu-sefer-de-ensest-evlilik-tartismasi-basladi-1394123/>.

²² Esra DEMİR, *İnsan Hakları Bağlamında Evrensellik ve Kültürel Rölativizm Çatışması*, Y. Lisans Tezi. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42045.pdf>

²³ Esra DEMİR, a.g.t.

²⁴ Esra DEMİR, a.g.t.

de evrensel ilkeler olarak dayatılmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel yönelim gibi nevezuhur tanımlamalarla evrensellik iddialarını çürütürcesine baskılarını farklı yönlerden devam ettirebilmekteler. Amaçlarına ulaşabilmek için evrensellekle kültürel rölativizm arasında gidip gelmektedirler. Evrensellik iddialarını sürdürenler, işlerine geldiğinde kültürel rölativizmi öne çıkararak, modern değerlerin içinde insanlığın örf ve geleneklerinden süzülüp gelen, özgürlük gibi evrensel değerlere atıf yaparak, bazı sapıklıkları meşrûlaştırabiliyorlar. Burada “Lût kavminin çocuklarıyız” pankartlarını ve bu pankartlara meşrûiyet kazandırmak için İstanbul Sözleşmesinin toplumsal cinsiyet kuramı hükümlerine sığınanları hatırlayabiliriz.

Batı içindeki evrensellik - kültürel rölativizm tartışması sonuçlanmamışken, geri kalmış toplumlar olarak gördükleri kitlelere görece doğrularını azgın iştihalari ve imkânlarıyla dayatmalarının, hangi evrensel veya rölativist(görece) özgürlük anlayışına uygun olduğunu da tartışmamız gerekiyor.

Batı’da, evrensellik kadar güçlü olan ve tek bir kültüre ait değerlerin evrenselliğinin reddine dair kültürel rölativizme göre, her toplumun kendi davranış kuralları, etik sistemi ve bir ahlak kodu vardır.²⁵ Rölativizme göre, kişilerin idrakini oluşturan “Kültürlenme” (enculturation), kişilerin bilinçsiz bir şekilde (kendiliğinden), kendi kültürlerinin kategori ve standartlarını benimseyerek oluşur. Her kültür, kendi kategori ve standartlarını geliştirir, bireylerinin idraki, değerlendirme ve yargıları kendi kültürlerine göre şekillenir. Bu değerler, kişinin, içinde bulunduğu toplumun geleneğindeki onuru, uyumu ve hoşgörüyü yansıtan bir felsefe, bir yaşam tarzıdır.²⁶

Batılı liberal anlayışın evrenselliği düşüncesinin bir varsayımdan ibaret olduğunu, özellikle, “Sonuç” bölümünde sözünü ettiğimiz ülkelerin CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi gibi belgelere şerh ettikleri çekinceleri ve itirazlarından anlamaktayız. Bu itirazlar ve çekinceler Batı’nın evrensellik iddiasını zedelemektedir. Artık Batı’nın dayattığı tüm insan haklarına dair düzenlemeler, bundan böyle şüphe ile karşılanacaktır. Günümüzdeki CEDAW ile İstanbul Sözleşmesi ve bileşenleriyle ilgili olarak, bir de bu yönden bakmak gerekecektir. Bu şüphe iyice oluşmuştur. Beklenen ise, siyasi iradenin de sadece popülist davranarak halkın taleplerini oyalamak değil, isteklice ve bilinçli olarak konuyu değerlendirmesi olmalıdır.

---

²⁵ Melville J. Herskovits, “Some Further Comments on Cultural Relativism”den aktaran, Esra DEMİR, *İnsan Hakları Bağlamında Evrensellik ve Kültürel Rölativizm Çatışması*, Y. Lisans Tezi. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42045.pdf>

²⁶ Esra DEMİR, a.g.t.

Batı'nın kültürel rölativist itirazlarına, sadece kendi içindeki farklı anlayışlar ve itirazlar değil, muhatap oldukları, kendilerine benzetmek istedikleri toplumların dinleri, inançları, gelenek ve görenekleri, Sözleşmeler özelinden söylesek “sözde namuslar”ı, “önyargıları” da dâhildir. Batı, genel anlamda insan hakları, özelde de kadın hakları gibi hak arayışlarında ve düzenlemelerinde muhatap oldukları toplulukların saydığımız değerlerini dikkate alarak düzenlemeler önermesi halinde, insan haklarını korumaya yönelik mekanizmalar (sözleşmeler – bildirgeler – uluslararası denetim organları - mahkemeler) daha güçlü şekilde varlıklarını sürdürecektir, sadra şifa olacaktır.²⁷ Ancak görünen odur ki, ne Batı'lı devletler, ne de entegrasyona uygun siyasi zihniyet bu yaklaşımı gösteremeyecektir. O halde, sonuç bölümünde gösterdiğimiz gibi, bunun yolu “sivil harekettir”. Nitekim tüm dünyada yükselen bir hareket olarak **anti gender**, böylesi bir sivil aktivitenin örneği olmaktadır.

Artık bundan böyle, geç de olsa, İstanbul Sözleşmesi zemininde başlayan tartışma, diğer insan hakları belgelerinde de kendini gösterecek, CEDAW, Lanzorete Sözleşmesi, AİHS ve AİHM içtihatları da bu tartışmadan payını alacaktır. Burada hiçkimse artık “**sözde evrensel değerleri**”, küresel değerleri ve standartları insanların önüne kolay kolay koyamayacaktır. Aksi halde sorarlar, ‘**kimin standartları?**’

CEDAW'da ve İstanbul Sözleşmesinde Eğitim

CEDAW Madde 10/c'de Taraf Devletleri;

“Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların, eğitimin her şeklinde ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için eğitim birliğinin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim ve metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi”

ile yükümlü tutmuştur.

İstanbul Sözleşmesi Madde 14/1'de de Taraf Devletlere;

Taraflar, gerektiğinde, öğrencilerin gelişen kapasitesine uygun olarak, kadın erkek eşitliği, kalıplaşmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerde şiddet içermeyen çatışma çözümleri, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konulara ilişkin öğretim materyallerine resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine eklenmesi için gerekli adımları atar.

---

²⁷ Esra DEMİR, a.g.t

Taraflar, gayrı resmi eğitim faaliyetlerinde, spor, kültürel ve boş zaman hizmetlerinde ve medyada 1. paragrafta bahsedilen ilkeleri geliştirmek amacıyla gerekli adımları atma,

yükümlülükleri getirilmiştir.

İstanbul Sözleşmesinin 14. Maddesinin 1. fıkrasında, CEDAW'ın 10/c maddesi hükümleri genişletilerek, *“şiddetten bağımsız olarak, toplumsal klişelerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri'nin eğitim kapasitelerine dâhil edilmesi yükümlülüğü”* getirilmiştir. Bu madde hükmü tamamen, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ETCEP (Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi) olarak uyarlanmasını öngörüyor. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi, tam olarak toplumdaki cinsiyet rollerine karşı çıkıyor ve kadın – erkek rollerini aynılaştırmaya yönlendiriyor. İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavram ve olgusu böylesi bir cinsiyetsizlik modelini dayatıyor. İstanbul Sözleşmesi savunucularının, *“sözleşme kadına şiddete karşı önlemler içeriyor, bunda başka şeyler aramak, bu Sözleşmeye yapılacak en büyük haksızlıktır, art niyetin ifadesidir”* gibi ithamlarına²⁸ karşın, hem CEDAW'ın hem de İstanbul Sözleşmesinin, kadına karşı şiddetle mücadelenin ötesinde Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini de yükümlülük olarak getirdiğini göstermek gerekir.

ETCEP, 2014-2016 yılları arasında Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından finanse edildi ve Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda yürütüldü. MEB'e bağlı bazı orta öğretim okullarında uygulanan ETCEP, 2016 Eylül ayında sonlandırıldı. Ardından Milli Eğitim Bakanlığı, “ETCEP kapsamında elde edilen çıktıların yaygınlaştırılması” amacıyla Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ile işbirliği içinde yeni bir projenin yürütüldüğünü açıkladı. MEB Bakanı Ziya Selçuk da 29 Aralık 2018'de, okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan projelerin yaygınlaştırılacağını açıkladı. Bu açıklama, epeyce eleştiri getirdi. 2019'un Ocak ayının hemen başında bazı sivil toplum örgütleri ve medya organları ETCEP'in Batı'da olduğu gibi “aileyi yok edeceğini” ve “öğrencileri cinsiyetsizleştireceğini” ifade eden yayınlar yapınca Bakan Selçuk, 6 Ocak 2019'da *“Bakanlığımızın gündeminde, bu alanda devam etmekte olan bir proje yoktur. Proje, 81 ilde ve 162 pilot okulda UNICEF ile işbirliği içinde 2016 – 2018 arasında uygulanıp*

---

²⁸ Zeki BAYRAKTAR, Akdeniz Dayanışma Platformu(ADAP)ın Sorularına Cevap, <https://www.youtube.com/watch?v=9kIVYGsjJFI&t=1390s>

sonlandırılmıştır” açıklamasını yapmak zorunda kaldı. Zorunda kaldı diyoruz, zira 31 Mart 2019’da Mahalli Seçimler vardı. Hükümetin ziyadesiyle önem verdiği mahalli seçim arifesinde ETCEP’in geçici olarak askıya alınması sorun olmayacaktı. ETCEP, Bakanlık sitesinden apar topar kaldırıldı.

İstanbul Sözleşmesi’nin karşıtlarınca eleştirilmesine karşı Sözleşmeyi savunan KADEM de son dönemlerde ETCEP’ten rahatsızlığını ifade etmektedir:

“Renklerin Cinsiyeti Yoktur” etkinliğinin görüldüğü kadar masum bir açılım addedilemeyeceği, dünyada artık renklerin politik anlamları ve kullanım ajandalarına dair bilginin, çocuklarla iş yapan her bir eğitimcinin malumu olması gerekir. Çok hassas olan bu konu, çocuklarla yapılacak her bir çalışma ölçüsünde azami dikkat, rikkat ve çabayı gerektirmektedir.

Bu noktada, eşitlik kavramı, çocuklarda cinsiyet farkındalığını ayırt edilemez hale getirebilir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği kavramından hareketle cinslerarası eşitlik bakışı, cinsel tercihler arası eşitlik algısına dönüşebilir. Cinsiyetçi yaklaşımları ve cinsiyete dayalı mağduriyetleri gidermek amacı taşıyan cinsiyet eşitliği kavramının, sağlıklı nesillerin yetişmesine zarar veren bir noktaya evrilebileceği öngörülmelidir. Bu nedenle, kadın ve erkeği yaradılış özelliklerinden uzaklaştıran, toplumsal anlamda kendilerini ifade etmelerinde yetersiz kalan bu kavramın, eğitim alanında kullanımının yeniden değerlendirilmesi gereklidir”²⁹

İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW, sadece kadına ayrımcılığı ve şiddeti önleme temelli bir düzenleme değil, aynı zamanda, güvenceye aldığı toplumsal cinsiyet eşitliğinin, ETCEP ile çocuklara uygulanması, KADEM’in ifadesiyle sağlıklı nesillerin yetişmesine zarar veren bir noktaya evriltme, bizim ilavemizle de çocuklara yönelik bir cinsiyetsizleştirme hedefi gütmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği materyalleri ve söylemleri kullanılarak, çocuklar arasında kız – erkek ayrımı ortadan kaldırılacak. Erkek çocukları kız çocuklarının, kız çocukları erkek çocuklarının yaptıkları işleri yapabilecek, oyuncaklarıyla oynayabilecek. ETCEP Projesi, “Yeniden yazmaya var mısınız?” sloganıyla toplumsal kadın erkek rollerinin yeniden yazılmasını hedeflemekte ve bunu da öğrenciler üzerinden gerçekleştirmektedir.

KADEM bu değerlendirmenin akabinde bir basın açıklaması ile ETCEP’e ilişkin görüşlerini bir kere daha deklare etmiştir:

²⁹ KADEM, *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi(ETCEP)ne İlişkin Değerlendirme*, <https://kadem.org.tr/degerlendirme-etcep/>

“... projenin benimsediği cinsiyetler arasındaki farklılıkları tamamen yok sayan anlayışın, kadın ve erkek cinslerinin kendilerine özgü niteliklerini anlamsız kıldığı, dolayısıyla bu anlayışın cinsiyetsizlik algısını pekiştirdiğini düşünüyoruz. Ayrıca proje kılavuzunun ‘Veliler arasında dil, din, ırk, kültür, cinsiyet, cinsel yönelim vb. hiçbir ayırım yapılmaz’ maddesinde geçen ‘**cinsel yönelim**’ ifadesinin insan tabiatından doğan niteliklerle birlikte anılmasını, farklı cinsel tercihleri meşrulaştırmaya yönelik bir davranış olarak görüyor ve kesinlikle kabul etmiyoruz.”³⁰

ETCEP, maalesef okullarda bu yazının yazıldığı tarih itibarıyla tüm hızıyla devam ediyor ve bu proje, devletin toplumsal cinsiyet eşitliği esasına dayanan bir eğitim politikasıdır. Geline nokta İstanbul Sözleşmesi tartışmaya açılmıştır. Artık şu soru önem kazanmaktadır: İstanbul Sözleşmesinin feshedilmesi veya bazı yazarlarımızın ifade ettiği gibi³¹ pek de sonuç vermeyecek olan “**yorum beyanı**” (interpretative declaration) yolunu kullanarak Sözleşmedeki bazı kavram ve yönlendirmelere devletin rezerv koyması halinde toplumsal cinsiyet eşitliği projesi ve ETCEP gibi eklentileri de sonlandıracak mı? Bir başka ifade ile devlet toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarından eğitim ve tüm kamu kurumlarındaki uygulamalarından vazgeçecek mi? Makalenin başlığı bu sorudan mülhemdir.

İstanbul Sözleşmesinin Dayanakları ve Uygulama Mercileri

İstanbul Sözleşmesi bir çerçeve metindir. Sözleşme, AİHS gibi bir mahkemeye sahip değildir. İstanbul Sözleşmesinin çizdiği çerçeve, Sözleşmenin dayanaklarından biri olan AİHM ve 6284 sayılı Kanun tarafından uygulanmakta ve korunmaktadır. Bu demektir ki, İstanbul Sözleşmesini değerlendirirken, AİHS hükümlerini ve AİHM içtihatlarını da değerlendirmek zorunluluğumuz vardır. Her ne kadar AB üyesi değilsek de Avrupa Konseyi üyesiyiz ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin vatandaşına 1987'de **bireysel başvuru** hakkını tanınması ve 1989'da AİHM'nin yargı yetkisini kabul etmesi ile AB'nin yargı organı AİHM'in içtihatları ile bağlıyız. Her ne kadar bazı akademisyenlerimiz, “Toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik ve yönelim İstanbul Sözleşmesi bağlamında uygulanan şeyler değil ki. İstanbul Sözleşmesi kadına karşı şiddet konusunda (o da tam uygulanırsa) ancak etkin olabilir. Bu

---

³⁰ ETCEP Hakkında Kamuoyu Açıklaması, KADEM, <https://kadem.org.tr/etcep-hakkinda-kamuoyu-aciklamasi/>

³¹ Necip Taha GÜR, *İstanbul Sözleşmesine Ne Yapılabilir?* <https://ilke.org.tr/istanbul-sozlesmesine-ne-yapilabilir/2189>

kavramlar daha çok ayrımcılık yasağı ve özel hayat ile ilgilidir”³² dese de, yukarıda da değindiğimiz gibi, Sözleşmeden yıllar önce olsa da toplumsal cinsiyet eşitliği bir devlet politikasıdır ve İstanbul Sözleşmesi ile bu politika uluslararası denetime tâbi kılınmıştır. O halde Sözleşmenin sadece şiddetle ilgili olduğunu, şiddet ortadan kaldırmak olduğunu iddia etmek, Sözleşmeyi siyasi bilinç eksikliği ile okumak demektir. Nitekim feminist ve eşcinsel aktivite siyasi bilinçle okumakta ve uygulamayı denetlemekte, yararlanmaktadır.

Sözleşmeyi dayanak alan 6284 sayılı Kanun ise, bir özel ceza kanunu niteliğinde hazırlanmış olup, İstanbul Sözleşmesinin uygulama kanunudur. 6284 sayılı Kanun uygulanmaya başladığı 9 yıldan bu yana, şiddetin ortadan kaldırılmasında amaçlanan hedeflere ulaşmak değil, yaklaşmak bile mümkün olmazken, Sözleşmenin güvenceye aldığı eşcinsel hakları ve aktivitelerde, hedeflenenden fazlasına sahip olunmuştur. Eşcinsel hareketi daha fazla görünür olma ve toplum nezdinde meşrulaşmayı hedeflemeleri, onbinleri aşan kitlelerin gösterilerine sahne olabilmektedir.

6284 sayılı Kanun İstanbul Sözleşmesini dayanak aldığına göre, Kanunun uygulamalarından mağdur olduklarını düşünen vatandaşların, mağduriyetlerinin sebebini İstanbul Sözleşmesi olarak göstermeleri çok da abes sayılmamalı. Kimse kendiliğinden Sözleşmeye atıf yapmıyor. Kanun Sözleşmeyi dayanak almış. O halde İstanbul Sözleşmesi feshedilsin diyen geniş kitlelerin asıl söylemek istedikleri 6284 ve bileşenlerinin kaldırılmasıdır. Elbette ki bu kişilerden, akademik bir düşünce yapısına sahip olmaları ve bu kapsamda ve paylaşım yapmaları beklenilemez. İstanbul Sözleşmesi aleyhine yazılanların, konuşulanların bu çerçevede değerlendirilmesi gerekirken, Sözleşmeyi okumuyorlar veya anlamıyorlar diye itham etmek, eğer bir cehaletin ürünü değilse, bir art niyet aramak mümkün hale gelir.

Sonuç

6284 sayılı Kanun ile Türk Ceza Kanunu ve uygulamalarının mağdurlarının son 1-2 yıldır İstanbul Sözleşmesini hedef almaları ve feshedilmesini dillendirmelerinin nedenleri üzerinde durmak gerekir. Bu mağdurlar İstanbul Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden de önce süresiz nafaka, çocuk haczi, genç evliler nedeniyle yaşadıkları mağduriyetlerini sosyal ve görsel medyada ifade ediyorlardı. Paylaşımlarında İstanbul Sözleşmesi yoktu. Bir ülkede

---

³² Ali Osman KARAOĞLU, İstanbul Sözleşmesine Dair Genel Bir Değerlendirme, <https://www.muratcenk.com/2020/07/istanbul-sozlesmesine-dair-genel-bir.html?m=1>

halkın bir kesimi bir konuda mağduriyetlerini dile getiriyor, hatta feryat ediyorlarsa, o ülkenin aydınlarının üzerine düşen görev, bu feryatları dinlemek, anlamaya çalışmak, mağduriyetlerin nedenlerini araştırmak, çözüm yolları göstermektir. İstanbul Sözleşmesine savunanların bu mağduriyetlere ilişkin bir çalışmasına tanık olamamıştık. Ne zaman mağdurlar İstanbul Sözleşmesini hedef aldılar, Sözleşme taraftarları harekete geçti ve savunmalara başladılar. İlginçtir, mağduriyetlere karşı susanlar, şiddete karşı olanlar, mağduriyetlerin giderilmesi hakkında bir işlem yapmıyorlardı. İstanbul Sözleşmesinde şiddetin sonlandırılmasına dair tüm yükümlülüğün devlete düştüğüne inanıp, herhangi bir sorumluluk da almıyorlardı. Üstelik İstanbul Sözleşmesinin ismindeki de başta olmak üzere kadınlara tanınan pozitif ayrımcılığın neden olduğu sorunları da görmezlikten geliyorlardı. Bir elin beş parmağını geçmeyen duyarlı aydınının 2015 yılından itibaren konuya eğilmeleri, raporlamaları, sözlü ve görsel çalışmaları, konferansları, ülkeyi bir baştan bir başa dolaşarak İstanbul Sözleşmesi ve bileşenleri hakkında halkı bilgilendirmeleri sonucunda bir bilinç oluşmaya başlamıştır. Bu bilinç, ister istemez mağduriyetlerin kaynağı olan uygulama kanunu 6284 sayılı Kanuna ve kanunun dayanağı olan İstanbul Sözleşmesine yönelmiştir. Sözleşmenin feshine ilişkin eleştirilerin ve taleplerin nedeni de budur. Elbette ki geniş halk kitleleri konunun kuramsal ve hukuki yönlerini derinlemesine incelemek imkânına sahip değildir. Tıpkı, kadına şiddetin önlenmesi anlamında yapılan ulusal ve uluslararası düzenlemelerin ve etkinliklerin feminist ve eşcinsel aktivitelerin dayanağı olduğunu idrak edemeyen kesimdeki bilinç kısıtlılığı gibi.

İstanbul Sözleşmesi ve bileşenleri aleyhine herhangi bir kampanya söz konusu değildir. Fakat iki yönlü karşıtlık olduğu da bir gerçek. Birincisi, Kanun ve uygulamalardan mağdur olanların feryatlarının yansımaları olan karşıtlık. İkincisi, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesinin güvenceye aldığı toplumsal cinsiyet eşitliği ve bundan yararlanarak oluşan ifsadın toplumdaki yansımaları hakkında uyarıcı çalışmaların oluşturduğu karşıtlık. İki karşıtlığın da nedenlerini yukarıda anlatmaya çalıştık.

Şimdi, İstanbul Sözleşmesine oluşan karşıtlığın taleplerine ve olabilirliklerine bakmalıyız. Zira Sözleşmeyi imzalayıp onaylayan ve bileşenleri ile birlikte uygulamaya koyan irade, kendi eserini tartışmaya açmıştır. Sözleşme taraftarlarının bu tartışmadaki yerlerini görebiliyoruz. Fakat buldukları yerden, hiçbir mağduriyetin görünmediğini paylaşımlarından anlıyoruz. Bir de şiddetin sonlanması için kanunların uygulanmasından, Sözleşmenin korunmasından başka herhangi bir tekliflerinin olmadığını görüyoruz. Böylesi durağan ve statükocu tavır, hukukla bağdaşır bir tavır değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nin

İstanbul Sözleşmesine çekince koymadığına, bazı maddelerine çekince konulamayacağına ilişkin bilgiden sokaktaki insanın bile haberi vardır. Bunu bize hatırlatmaları anlamsızdır. İstanbul Sözleşmesine karşı çıkanları, “ne teklif ediyorlar”, “teklifleri yok” diye itham etmek çok kolay. Kendilerinin de statükoyu korumaktan başka teklifleri yok. Bir kişi bile mağduriyetini dile getiriyorsa, bu sese kulak vermek gerekmez mi? Liberal bilinç ile de toplumun çoğunluğunun başkaldırısını mı bekliyor? Kaldı ki İstanbul Sözleşmesi öncesindeki tüm resepsiyonist düzenlemeleri kabul eden liberal bakış da bir ideolojik bakıştır ve karşıtları çoğunluğu bile oluştursa orta yola razı olmayacaktır, zira ideolojiler tekeldir. İdeolojiler, hayatı ve kâinatı sadece kendilerinin izah edebileceğini ve kuralları kendisinin koyabileceğini savunur. Karşıtları da benzer şekilde ideolojik tutumun keskinleştirdiğinde herhangi bir uzlaşma zemininin oluşmayacağı malumdur.

O halde?

Sorunun, sadece İstanbul Sözleşmesi olmadığı açıktır.

Sorun bir zihniyet sorunudur.

Soru: İstanbul Sözleşmesi feshedilse veya askıya alınsa veya herhangi bir sebep veya yöntemle hükümleri uygulanmaz hale gelirse, CEDAW hükümleri de bundan pay alacak mı? CEDAW’ın akıbeti de aynı mı olacak? Türkiye Cumhuriyeti kalkınma planlarına kadar, kamunun her kademesinde devlet politikası halindeki **“toplumsal cinsiyet eşitliği”** politikalarına son mu verilecek?

Devletin uluslararası alanda zor durumda kalmaması için, Sözleşmenin imza ve onay süreçlerinde toplumda tartışılması, aktif katılım sağlanması gerekirdi. 26 dakikada Meclisten geçmesinin yanlışlığı şimdi önümüze gelmiştir. İstanbul Sözleşmesi, toplumun bir kesiminin temsilcilerinin toplumdaki kaçırarak Meclisten geçirdiği bir çerçeve Sözleşmedir. Üstelik bu toplumun neredeyse tüm değerlerini alt üst eden bir Sözleşme. Feministler, İstanbul Sözleşmesine 30 madde koyduklarını ifade etmektedir. Sözleşmenin tartışıldığı bu günlerde de, “Sözleşmeyi biz yaptık, harfine dokundurmayız” denilmektedir. Tüm bu iddialar ve olgular üzerinde düşünmeye değerdir.

Batı kültürüne dâhil olduğu halde, İstanbul Sözleşmesini imzalamayan, imzalayıp da onaylamayan ülkelerin var olduğunu biliyoruz. Gerekçeleri de benzerdir. Macaristan Parlamentosunda hükümete İstanbul Sözleşmesi'ni onaylamaması yönünde çağrı yapan siyasi bildirge 5 Mayıs 2020’de kabul edilmiş ve sözleşme yürürlüğe girememiştir. Rusya da ev içi

şiddet ifadesinden tarafların aynı cinsten olabileceği gerekçesiyle sözleşmeye karşı çıkmıştır. İsveç ve İngiltere ise kadına uygulanan her şiddeti insan hakları ihlali olarak görmenin sakıncalı olduğunu vurgulamıştır. Bulgaristan, 2018 yılında sözleşmeyi reddetmiş, Anayasa Mahkemesi, sözleşmenin Bulgaristan Anayasası'na aykırı olduğuna hükmetmiştir. Hırvatistan, sözleşmenin eşcinsel evliliklerin hukuken tanınmasına imkân tanıyacağı, cinsiyet ideolojisini üretmek istediği ve bu nedenlerle Hristiyan değerlerine aykırı olduğu gerekçesiyle güçlü bir direniş göstermiştir. 2018 yılında İstanbul Sözleşmesi üzerine çeşitli tartışmalar yaşanmış ve Hırvat muhafazakârlar sözleşmenin kadınları koruma argümanı altında toplumsal cinsiyet ideolojisini teşvik ettiğini ve geleneksel aile değerlerini zayıflattığını ifade etmiştir. Almanya, mevcut hukuklarında ailenin önemi ve insani nedenlerle, oturma izinleri, ön koşulları ve yasal sonuçları farklılığı gerekçesi ile Sözleşmenin 59. maddesini uygulamama hakkını saklı tutarak Sözleşmeyi ancak Şubat 2018'de imzalamıştır. Polonya Sözleşmeyi ancak Polonya Cumhuriyeti **Anayasası ilkelerine ve hükümlerine uygun olarak uygulayacağını beyan etmiş**; 2014 yılında toplumsal cinsiyet ideolojisini durdurmaya ilişkin parlamento komisyonu kurulmuştur.³³

Muhtemel değil, kesinlikle öyledir ki, bu ülkeler toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulandığı ülkelerdeki şiddetin kendi ülkelerindekinden daha fazla olduğunu, feminizm ve eşcinsel kalkışmanın toplumlarının ifsadına sebep olacağını biliyorlardı.

Gerek CEDAW, gerekse İstanbul Sözleşmesi, bağlayıcılığı olan uluslararası sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerden çekilmek de mümkündür. Millet'in ihtiyâr ve iradesinin üzerinde irade olmayacağını iç politika malzemesi olarak kullanan “siyasi irade” bunu uluslararası alanda da ileri sürebilir. “Milletim istemiyor” diyebilir. Fakat tek başına İstanbul Sözleşmesinin feshinin veya çekilmenin veyahut bir yorum beyanının da bir anlamı ve karşılığı olmadığını söylüyoruz. İstanbul Sözleşmesinin güvenceye aldığı tüm işlem ve uygulamalar, anlayışlar, kabuller, Sözleşmeden en az 20 yıl önce kanunlara dercedilmiş, kalkınma planlarına işlenmiş, toplumsal cinsiyet eşitliği devlet politikası olarak eğitimden hukuka, ekonomiden sosyal hayata hâkim kılınmıştır. Yapılacak iş, Sözleşmeyi tartışırken, dayanak olduğu kanunlarla, dayanak aldığı diğer uluslararası hukuk metinleriyle birlikte değerlendirmek, yaşanan mağduriyetleri de dinleyerek çözüm bulmaya çalışmaktır.

---

³³ Türkiye Düşünce Platformu (TDÜP), *İstanbul Sözleşmesine Yönelik Hukuki ve Psikososyal Değerlendirme Raporu*, Mayıs 2020.

Devlet ve sivil toplum olarak öncelikli işimiz, sadece bizim değil, tüm insanlığın yumuşak karnı olarak gördüğümüz şiddetin kökünün kazınması için pozitif ayrımcılıkların peşinden koşmadan, gerçekten eşit ve adil tutum ve davranışları, kabulleri dile getirmek, eğitim dünyasında yediden yetmişe buna hazırlanmak olmalıdır.

Şiddet, bir cinse ait bir meziyet(!), olgu değil, tüm cinslerle ilgili sorundur. Unutmamak gerekir ki, erkek şiddeti olarak adlandırılan zalimce hareketleri uygulayanları da kadınlar doğuruyor ve ilk eğitimlerini kadınlar, anne olarak veriyor. Devletin de zorunlu eğitime tâbi tuttuklarına şiddetin meşrûlaşmaması için eğitim vermesi gerekmez mi? Cezanın amacı, insanları topluma kazandırmaktır, toplum dışına itmek, toplumdan uzaklaştırmak değildir. Devletin ve kadına pozitif ayrımcılığın zihninde, çatışmacı Batı kültürünün tesirinde olarak sadece cezalandırmak vardır. İstanbul Sözleşmesi yönlendirmesiyle verilen eğitimler ise, ETCEP kapsamında cinsiyetsizlik amaçlamaktadır. Bu hüküm sadece bizim değil, kadın kuruluşlarının bazılarının da İstanbul Sözleşmesine karşı çekincesidir.³⁴ Trafik kazaları nedeniyle kendisine ve çevresine zarar vermemek için vatandaşına iki ay eğitim/kurs veren, iki ayrı sınava tâbi tutan devlet, ömür boyu birlikteliği, sağlıklı bir aile ortamında geçirmeleri için herhangi bir işlem ve eylemde bulunmamaktadır. Fakat güya aileye çokça önem verdiğini de İstanbul Sözleşmesinin ismindeki ev'i, aile'ye çevirerek göstermektedir.³⁵ Üstelik Şiddetin tek faili olarak gördüğü erkeği, askerde “**Ali Okulu**”nda eğittiğini sanmaktadır. Şimdilerde paralı askerlik yüzünden Ali Okulu imkânı da kalmamıştır.

Devlet, öncelikle şiddetin kaynaklarını kurutmak zorundadır. İstanbul Sözleşmesindeki, toplumun din, örf, âdet, namus, gelenek vb. değerlerinin kökünü kazımak yerine, tüm bu inanç ve değerlerini koruyarak ve bu değerlerle birlikte şiddetsiz toplum oluşumunu sağlamak zorundadır.

---

³⁴ KADEM, *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi(ETCEP)ne İlişkin Değerlendirme*, <https://kadem.org.tr/degerlendirme-etcep/>

KADEM, ETCEP Hakkında Kamuoyu Açıklaması, <https://kadem.org.tr/etcep-hakkinda-kamuoyu-aciklamasi/>

³⁵ Sözleşme metnindeki “*ev içi şiddet*” (domestic violence) ibaresi, Türkçeye “aile içi şiddet” olarak çevrilmiş, “*ev içinde*” (domestic unit) ibaresi ise “aile birliğinde” olarak çevrilmiştir. Sözleşmenin amaç bölümü sadece kadına yönelik şiddeti önlemeyi, şiddetten arınmış bir Avrupa modelini, bu modelin de “meşru – gayrimeşru ev içi şiddetin önlenmesi” ile mümkün olacağını öngördüğünden, “meşru aile” yapısını önceleyenlerin itirazlarına hedef olmuştur. Amacı ‘aileyi’ değil ‘evi’ korumak olanlar başka bir alternatifi elbette ki mümkün görmeyeceklerdir.” Muharrem BALCI, *İstanbul Sözleşmesinden İnsanı ve Aileyi Korumak*, Pınar Yay. İst. Haziran 2020.

Çare:

- Kısa vadeli hedef olarak İstanbul Sözleşmesi üzerindeki tartışmaların, Sözleşmenin bileşenleri ile birlikte yapılması,
- Uzun vadeli olarak da, şiddeti oluşturan nedenleri, şiddetin kaynaklarını tartışmaya açarak Anayasanın sosyal-hukuk devleti öngörüsüne ulaşma çabasına girilmesi,
- Şiddetin nedenleri arasında en etkili olan bağımlılıklarla mücadele'nin, “**mış gibi**” değil, tüm bağımlılıklarla, esaslı, topyekûn yapılmasıdır,
- Tüm bu işlem ve eylemlerin gerçek bir sivil toplum hareketi olarak, öncelikle Batı çatışmacı kültürüne ve yerli revizyonist kültüre, oluşumlara, yasal düzenlemelere karşı yine Batı'daki **anti gender** hareketine benzer bir hareket ve eylemsellik yapılmasıdır.

Unutmamak gerekir ki, sorunu üreten zihniyetle ile sorunlar çözülemez. İstanbul Sözleşmesi ve onu var eden ideoloji çatışmacı ideolojidir. Çatışmacı ideoloji ile şiddet önlenemez ve önlenememiştir. Çatışmacı ideoloji bugüne kadar pek çok insan hakları belgesi üretti. Özgürlükleri güya genişletti, demokrasi taşıdı. Adalet yerine eşitlik insan hakları vaat etti, barış vaat etti. Fakat hiçbirini gerçekleştirmedi. Aksine dünyayı kaos ortamına çevirdi. Sorunları bizzat kendi üretti. Şimdi aynı güç şiddeti önlemeyi vaat ediyor. Biraz basiret lütfen.

Devlet bu tespitler (öneriler değil) bağlamında zaaflarını düzeltmeden, şiddet ve bağımlılık konusunda gerçekten topyekûn bir mücadele içine girmeden, İstanbul Sözleşmesini 80. Maddesine uygun olarak feshetse ne olur, feshetmese ne olur.

Anayasa Mahkemesi ayrımcılık ve şiddete ilişkin kararlarında, AİHM kararlarına atıf yapıyor. Hukuka uzak siyasi aktörlerin ve kurumların oluşturduğu sözde demokratik sistemimizde temel insan haklarında bile gerekli ve yeterli mesafeleri alamamışken, uygulamada hâlâ alt sıraları işgal ediyorken, onlardan AİHM kapılarında nöbetten vazgeçmelerini beklemek nasıl abes ise, İstanbul Sözleşmesinden çekilmelerini veya Sözleşmeyi feshetmelerini beklemek de abestir. Şiddeti şiddetle ortadan kaldırmayı düşünen ve buna göre vaziyet alan yerel ve uluslararası “zihniyetin” gerçekten hukukun yaygınlaştırılmasını isteyeceğini düşünmek de başka bir abes. Sorun sadece hukuk metinleri ve uygulamalarında değil. Hepsini kâğıt üzerinde düzelttiğimizi ve taleplere uygun hale getirdiğimizi düşünsek bile, şiddeti doğuran nedenlerle mücadele etmeden istenilen sonuçlar alınamayacaktır. Liberal düşüncenin, sınırsız özgürlüklerin, cinsel özgürlüklerin, feminen

tavırların bu önerilerimizin herhangi bir yerinde ve aşamasında yer alması mümkün değildir. Bu demektir ki, herkes kendi işine bakacaktır. O halde, “İstanbul Sözleşmesi neden tartışılıyor?” sorusu abes kaçmaktadır.

.....

Not: Bu çalışma, kısıtlı bir alanda ve başlıkta değerlendirme olup, kadın hakları, şiddet vb. başlıkların sadece tarihi seyri, İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW ile uygulama kanunlarının bütünlüğüne, şiddetin çözümünde topyekûn mücadeleye dikkat çekmek için hazırlanmıştır. İstanbul Sözleşmesi, yazılı, görsel ve sosyal medyada çokça işlenmiş olduğundan, soru babından akla gelebilecek birçok hususa makale boyutlarını aşmaması için ve de artık biliniyor oldukları için yer verilmemiştir. Daha fazla malumat ve önerilerimiz için İSTANBUL SÖZLEŞMESİNDEN İNSANI VE AİLEYİ KORUMAK (Pınar Yayınları, İst: 2020) ve İstanbul Sözleşmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında KADEM’E CEVAPLAR adlı kitaplarımızdan, ayrıca <http://www.muharrembalci.com/toplumsalcinsiyet-esitligi.php> bağlantısındaki klasörde mevcut bilgi, belge, makale ve söyleşilerden yararlanılabilir.

KAYNAKLAR

Ali Osman KARAOĞLU, *İstanbul Sözleşmesine Dair Genel Bir Değerlendirme*,

<https://www.muratcenk.com/2020/07/istanbul-sozlesmesine-dair-genel-bir.html?m=1>

Aydeniz Alisbah TUSKAN, “*Uluslararası Belgelerde Kadının İnsan Hakları ve Türk Hukukuna Yansımaları*”, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/khum/Sunum2.pdf>

ÇAKMAKÇI & SARIOĞLU Hukuk Bürosu, *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, <http://www.sagiroglu.av.tr/ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanun-cn803.html>

Esra DEMİR, *İnsan Hakları Bağlamında Evrensellik ve Kültürel Rölativizm Çatışması*, Y. Lisans Tezi.

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42045.pdf>

KADEM, *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi(ETCEP)ne İlişkin Değerlendirme*, <https://kadem.org.tr/degerlendirme-etcep/>

KADEM, *ETCEP Hakkında Kamuoyu Açıklaması*, <https://kadem.org.tr/etcep-hakkinda-kamuoyu-aciklamasi/>

Kadının Statüsü Genel Md. 2008 Mali Yılı Performans Programı,

http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/vjzSS+Kadinin_Statusu_Genel_Mudurlugu_2008_PP.pdf

Lütfi BERGEN, Söyleşi, '*İstanbul Sözleşmesi'nde itiraz edilen konular CEDAW ile uygulanıyor'* <https://ilkha.com/guncel/istanbul-sozlesmesinde-itiraz-edilen-konular-cedaw-ile-uygulaniyor-106544>

Muharrem BALCI, *İstanbul Sözleşmesinden İnsanı ve Aileyi Korumak*, Pınar Yay. İst. Haziran 2020

Mücahit GÜLTEKİN, *Kadına yönelik şiddet kimin umurunda!* 24 Temmuz 2020,

<https://www.milligazete.com.tr/makale/5044158/mucahit-gultekin/kadina-yonelik-siddet-kimin-umurunda>

Mücahit GÜLTEKİN – Meryem ŞAHİN, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın Ve Aile (İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç, Türkiye)*, Sekam Yay. İstanbul: 2014.

<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/tce/282.pdf>

Mücahit GÜLTEKİN, "*İstanbul Sözleşmesinden İnsanı ve Aileyi Korumak*" (Muharrem BALCI, Pınar Yay. 2020) kitabında TAKDİM yazısı.

Necip Taha GÜR, *İstanbul Sözleşmesine Ne Yapılabilir?* <https://ilke.org.tr/istanbul-sozlesmesine-ne-yapilabilir/2189>

Türkiye Düşünce Platformu (TDÜP), *İstanbul Sözleşmesine Yönelik Hukuki ve Psikososyal Değerlendirme Raporu*, Mayıs 2020.

Zeki BAYRAKTAR, *Akdeniz Dayanışma Platformu(ADAP)ın Sorularına Cevap*,

<https://www.youtube.com/watch?v=9kIVYGsjJFI&t=1390s>

Zeynep DİREK, *Feminist Hareket de Bizim Kültürümüz*, Söyleşi Filiz ALTINTAŞ.

<https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/206177-prof-dr-zeynep-direk-feminist-hareket-de-bizim-kulturumuz>

.....

ABD'de bu sefer de ensest evlilik tartışması başladı. <http://www.radikal.com.tr/radikalist/abdde-bu-sefer-de-ensest-evlilik-tartismasi-basladi-1394123/>

Aileyi Korumak Değil, Şiddete Karşı Korunma, <https://m.bianet.org/bianet/medya/74818-4320-sayili-ailenin-korunmasina-dair-kanun>

AK Parti Milletvekili Canan kalsın KEFEK Başkanlığından alınarak Avrupa Birliği Uyum Komisyonu üyeliğine atandı. <https://kazete.com.tr/haber/istanbul-sozlesmesini-savunan-kefek-baskani-gorevden-alindi-64055>

ETCEP Hakkında Kamuoyu Açıklaması, <https://kadem.org.tr/etcep-hakkinda-kamuoyu-aciklamasi/>

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir? <http://www.medyayazar.com/kadin/toplumsal-cinsiyet-esitligi-nedir-h2227.html>

YÖK'ten "*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi*",

<https://www.sondakika.com/haber/haber-yok-ten-toplumsal-cinsiyet-esitligi-tutum-belgesi-8236976/>

YÖK Başkanı: "*Toplumsal cinsiyet' kavramı toplumsal değerlerimize uygun değil.*"

<https://www.gazeteyolculuk.net/yok-baskani-toplumsal-cinsiyet-kavrami-toplumsal-degerlerimize-uygun-degil>